

lah'a hamd eder, şükrettiği sürece dünyanın insana zarar veremeyeceğini söylediler. Hastalığı sırasında Halife Ömer b. Abdülazîz kendisini ziyarete gelmiş ve ona sabır tavsiye etmişti.

Ebû Kılâbe 104 (722) yılında Dâriyyâ'da vefat etti. Bu tarihin 105, 106 ve 107 olduğunu söyleyenler de vardır. Kitaplarının ölümünden sonra talebesi Eyyûb es-Sahtiyânî'ye verilmesini vasiyet etti. Talebesini ticaretle meşgul olmaya teşvik eder ve zenginliğin Allah'ın lutfettiği güzel şeylerden biri olduğunu söylardı. Bir gün Eyyûb'u kalitesiz hurma alırken gördü ve, "Cenâb-ı Hakk'ın kötü olan her şeyden bereketi kaldırdığını bilmiyor musun?" diye kendisini uyardı. Ebû Kılâbe'nin güzel sözlerinden biri şudur: "Hz. Peygamber'in sünnetinden bahsederken biri çıkıp onu bırak da bize Kur'an'dan söz et diyorsa bil ki o adam sapıtmışın biridir".

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 183-185; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 92; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 446-447; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 282-289; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 451; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 94; İbnü'l-Cevzî, *Şîfatü's-sâfve*, III, 238-239; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 542-548; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, IV, 468-475; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 94; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 295-298; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 231; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 224-226; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 254; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, VII, 429-430.

ALİ OSMAN ATEŞ

EBÜ KİLÂBE er-REKÂŞİ

(أبو قلابة الرقاشی)

Ebû Kılâbe Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillâh er-Rekâşî (ö. 276/890)

Hadis hâfızı.

190'da (806) Basra'da doğdu. Asıl künyesi Ebû Muhammed olduğu halde Ebû Kılâbe diye tanındı. Babası ve dedesi de muhaddisti. Tahsile çok erken yaşlarda başlayarak Buhârî ve Müslim'in hocalarından olan babası Muhammed b. Abdullâh başta olmak üzere Yezîd b. Hârûn, Ravh b. Ubâde, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Ebû Âsım en-Nebîl gibi âlimlerden hadis öğrendi. "Basra muhaddisi" olarak bilinen Ebû Kılâbe, sonraları Bağdat'a yerleşerek vefatına kadar burada hadis rivayet etti. Kendisinden İbn Mâce, Ebû Bekir eş-Şâfiî, İbn Cerîr et-Taberî ve İbn Huzeyme gibi muhaddisler rivayette bulundular.

Ebû Dâvûd onun rivayetlerinin araştırıldıktan sonra kullanılabileceğini belirtmekte, Dârekutnî ise *sadûk** olduğuna işaret etmekle beraber ezberinden hadis rivayet ettiği için çokça yanlış olduğunu söylemektedir. Nitekim onun ezberinden 60.000 hadis rivayet ettiği kaydedilir. İbn Cerîr et-Taberî de hâfızası Ebû Kılâbe'den daha güçlü birini görmediğini söyler. Titizliğiyle tanınan İbn Huzeyme'nin, hocası Ebû Kılâbe hakkındaki değerlendirmelerinden onun muhtemelen hayatının sonlarına doğru hâfıza kaybına uğradığı anlaşılmaktadır. Kendisiyle ilgili değerlendirmelerin farklı oluşu da bunu göstermektedir.

Çirkin yüzlü bir kimse olan Ebû Kılâbe hayırseverliği ve ibadete düşkünlüğü ile tanınmıştır. Sadece İbn Hacer el-Askalânî onun âmâ (darîr) olduğunu da kaydetmektedir.

Ebû Kılâbe 276 yılı Şevval ayında (Şubat 890) vefat etmiş ve Bağdat'ta Bâbü Horasan'a veya Bâbü's-Selâme dışına defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 369-370; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, X, 425-427; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, XIII, 177-179; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 580; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 663-664; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 419-421; IX, 277-279; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 170.

İSMAİL L. ÇAKAN

EBÜ KUDÂME es-SERAHSİ

(أبو قدامة السرخسی)

Ebû Kudâme Ubeydullâh b. Saîd b. Yahyâ el-Yeşkürî es-Serahsî (ö. 241/855)

Hadis hâfızı.

Serahs'ta doğdu. Benî Yeşkür kabilesinin âzatlî kölesidir. Adından çok künyesiyle meşhur olmuştur. İlk tahsilinden sonra Nişâbur'a giderek orada yerleşti. Devrin tanınmış hadis âlimlerinden ders alarak tahsilini tamamladı ve diğer ilim merkezlerine bu maksatla pek çok seyahat yaptı. Ders aldığı âlimler arasında Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî b. Cerâh ve Yezîd b. Hârûn gibi meşhur muhaddisler yer alır. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Huzeyme, Ebû Zûr'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî vb. muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.

*Sika** bir muhaddis olarak bilinen Ebû Kudâme es-Serahsî, devrinde yapılan kelâmî tartışmalarda sünneti ve hadis ilimlerini savundu. Serahs, Nişâbur ve

çevresinde sünnetin ve hadis ilimlerinin yerleşip yayılmasında önemli rolü oldu. 237 (851) yılında Fârâb'da hadis meclisleri kurarak dersler verdi. *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'de on üç, *Şaḥîḥ-i Müslim*'de kırk sekiz rivayeti bulunmaktadır.

Ebû Kudâme 241 yılının Rebülevvel ayında (Ağustos 855) Fârâb'da vefat etti ve orada defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 383; a.mlf., *et-Târîhu's-şagîr*, II, 376; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II/2, s. 317; İbn Ebûk Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 198; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 500, 501; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XI, 405-406; a.mlf., *el-İber*, I, 436; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 16-17; Hazrecî, *Hulâşatü Tezhib*, s. 250; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 99; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyûn*, II/1, s. 166-167.

MÜCTEBA UĞUR

EBÜ KUHAFE

(أبو قحافة)

Ebû Kuhâfe Osmân b. Âmir b. Amr et-Teymî el-Kureşî (ö. 14/635)

Hiz. Ebû Bekir'in babası, saḥâbî.

Câhiliye devrinde Kureyş'in ileri gelenlerinden biri olan Ebû Kuhâfe'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Müslüman olmadan önceki döneminde oğlu Hiz. Ebû Bekir'in bütün varlığını İslâmiyet uğrunda harcamasına razı olmuyordu. Onun, müslüman olmaları sebebiyle müşrik efendileri tarafından işkenceye uğratılan köleleri satın alıp âzat etmesine karşı çıkıyor, zayıf ve güçsüz köleler yerine güçlüleri âzat etmesinin daha akıllıca bir iş olacağını, böylece kuvvet ve destek kazanacağını söylüyordu.

Torunu Esmâ bint Ebû Bekir'in anlatığına göre, Medine'ye hicret eden Hiz. Ebû Bekir'in bütün parasını yanına aldığını, çocuklarına ve ailesine bir şey bırakmadığını farkedince ona kızdı. Mekk'e'nin fethi sırasında Hiz. Peygamber Zûtvâ denen yerde karargâhını kurduğu zaman küçük kızı Kureybe'nin yardımıyla Ebû Kubeys dağına çıktı ve olup bitenleri oradan takip etti. Fetih günü Resûlullah Mescid-i Harâm'a girdiğinde Hiz. Ebû Bekir babasını onun huzuruna getirdi. Hiz. Peygamber, "Yaşlı babanı buraya kadar yormayıp evinde bıraksaydın onu biz ziyarete giderdik" deyip iltifatla bulundu; Ebû Kuhâfe'nin önüne diz çökerek göğsünü okşadı ve müslüman olmasını istedi; o da İslâmiyet'i kabul

EBÜ KUHÂFE

etti. Hayatının bundan sonraki dönemi ise daha az bilinmektedir.

İbn Kuteybe, Ebû Kuhâfe'nin müslüman olduktan sonra Medine'ye gittiğini ve ölünceye kadar orada kaldığını, İbn Sa'd ise Mekke'den hiç ayrılmadığını ve 14 yılı Muharrem ayında (Mart 635) burada vefat ettiğini söylemektedir. Doksan yaşını aşkın bir âmâ olması sebebiyle İbn Sa'd'ın rivayetinin gerçeğe daha uygun olduğu söylenebilir. Kendisinden bir yıl önce vefat eden Hz. Ebû Bekir'in mirasından hissesine düşen payı torunlarına bıraktı. Hz. Ebû Bekir ve Kureybe'den başka Ümmü Ferve adında bir kız çocuğu daha vardı. Hadis kitaplarında Ebû Kuhâfe ile ilgili olarak, Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Peygamber'in onun bembeyaz saç ve sakalının siyah olmamak kaydıyla uygun bir renge boyanmasını istediği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Müsned, III, 160, 322, 338; VI, 349, 350; Müslim, "Libâs", 78-79; İbn Mâce, "Libâs", 33; Ebû Dâvûd, "Tereccül", 18; Nesâî, "Zinet", 15, 64; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 824; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 405, 488; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 452; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 167-168; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), III, 581-582; VI, 251-252; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVII, 310-311; Safedî, *Nektû'l-himyân* (nşr. Ahmed Zeki), Kahire 1329, s. 199; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'* (nşr. Muhammed Şâkir), Kahire 1941, I, 19; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 460-461; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hams*, II, 95.

ASRİ ÇUBUKÇU

EBÜ KUREYŞ

(أبو قريش)

Ebû Kureyş Muhammed b. Cum'a
b. Halef el-Esam el-Kuhistânî
(ö. 313/925)

Hadis hâfızı.

220 (835) yılı civarında Kuhistan'da doğdu. Tahsilini Rey, Küfe, Basra, Hicaz ve Vâsıt'ta devrin ünlü hadis âlimlerinden olan Muhammed b. Humeyd er-Râzî, Ahmed b. Menî, Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ ve Muhammed b. Müsennâ'nın yanında yaptı.

Bir süre Bağdat'ta ders verdi. Daha sonra Kuhistan'a yerleşerek burada hadis okutmaya devam etti, rivayetleri Horasan bölgesinde yaygınlaştı. İbn Mahled el-Attâr, Ebû Hâmid İbnü's-Şarkî, Ebû Bekir eş-Şâfiî ve Ebû Ali en-Nisâbûrî gibi tanınmış muhaddisler ondan hadis rivayet ettiler.

Hâfızası güçlü, güvenilir bir hadis hâfızı olduğu kabul edilen Ebû Kureyş, bi-

ri **müsned*** diğeri **musannef*** türünden olmak üzere iki eser yazmış, ayrıca Mâlik b. Enes, Süfyan es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc ve Yahyâ b. Saîd gibi imamların hadislerini de bir kitapta toplamışsa da bu eserlerin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Hatib, *Târîhu Bağdâd*, II, 169-170; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), IV, 564-565; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 304-305; a.mlf., *el-İber*, I, 468; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 766-767; Safedî, *el-Vâfî*, II, 309-310; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 215; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 324; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethulah), VI, 73; Kays Âli Kays, *el-İrâniyyûn*, II, 348-349.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

EBÜ LEHEB

(أبو لهب)

Ebû Utbe (Ebû Leheb) Abdül'uzzâ
b. Abdilmuttalib b. Hâşim
(ö. 2/624)

**Hız. Peygamber'in amcası
ve en azılı düşmanlarından biri.**

Asıl künyesi Ebû Utbe olduğu halde babası ona, güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelenildiği zaman yanakları kızardığı için "Ebû Leheb" (alev babası) demiştir.

Mekke'nin ileri gelenleri arasında yer alan Ebû Leheb İslâmiyet'ten önce Resûl-i Ekrem'in dostuydu ve iki oğlu Utbe ile Uteybe'yi onun kızları Rukiyye ve Ümmü Külsüm ile evlendirmişti. Ancak peygamber olduktan sonra kendisine şiddetle karşı çıktı. Bu arada, Uzzâ putuna nezaret eden Eflah b. Nadr eş-Şeybânî ölümü sırasında kendisinden sonra Uzzâ'nın ihmal edilmesinden endişe ettiğini söylemiş, Ebû Leheb de bu görevi kendisinin üstleneceğini belirterek onu teskin etmişti. Hz. Peygamber'in putlarla mücadelesi sebebiyle onun aleyhinde en korkunç düşmanlarıyla iş birliği yapmaktan çekinmedi. Resûl-i Ekrem, ilâhî tebliğ görevinin ikinci devresinde, "Bundan böyle en yakın akrabalarını ikaz et" (eş-Suarâ 26/214) meâlindeki âyetin nâzil olması üzerine akrabalarını davet edip peygamber olarak gönderildiğini söyledi. Bunun üzerine Ebû Leheb küstahça bir konuşma yaparak onu, kendilerini atalarının dininden döndürmeye çalışmakla suçladı. Bir başka gün de Hz. Peygamber'in Safâ tepesinde topladığı kavmini İslâmiyet'e davet etmesine sinirlenerek, "Yazıklar olsun! Bizi böyle boş sözler için mi buraya çağırдың" diye

tepki gösterdi. Evi Hz. Peygamber'in evine yakın olduğundan onun evini sık sık taşla tutar veya başkalarına taşlatır, kapaşı önüne her çeşit pisliği atmaktan çekinmezdi. Ebû Süfyan'ın kız kardeşi olan karısı Ümmü Cemîl de Resûl-i Ekrem'e eziyet etmekte ondan geri kalmazdı. Ebû Leheb, Hâşimîler'in boykot edildiği dönemde ekonomik açıdan zor durumda kaldığını söyleyerek onlardan ayrıldı ve müşriklerin safında yer aldı.

Ebû Tâlib'in ölümünden sonra Hâşimîler'in reisi olan Ebû Leheb, kabile içi dayanışmayı sağlama mecburiyetinden dolayı Hz. Peygamber aleyhinde yürütülen faaliyetlere karşı çıkarak onu himaye etti. Ancak bu durum uzun sürmedi; Hz. Peygamber'in, ataları dahil gelmiş geçmiş bütün müşriklerin cehennemlik olduğunu söylemesine ve Lât, Menât, Uzzâ aleyhindeki konuşmalarına öfkelenip onu himaye etmekten vazgeçti. Uri Rubin, Hassân b. Sâbit'in bu olayla ilgili olarak söylediği bir şiirini delil gösterip Ebû Leheb'in Abdülmuttalib'in gerçek çocuğu olmadığını, annesinin Abdülmuttalib'den önce Lihyânlı biriyle evlendiğini ve onun bu evlilikten doğduğunu ileri sürmektedir (BSOAS, XLII, 15). Ebû Leheb'in bu davranışı üzerine zor durumda kalan Hz. Peygamber kendisini himaye edecek birini aramak üzere Tâif'e gitti.

Ebû Leheb Hz. Peygamber'i her yerde takip ederek sözlerini yalanlamaya, onun bir sihirbaz ve yalancı olduğunu, kavmini birbirine düşürdüğünü, sözlerine itibar edilmemesi gerektiğini söylemeye devam etti. Kendisinin ve karısının Resûl-i Ekrem'i rahatsız eden bu hareketleri üzerine Tebbet süresi nâzil oldu (bk. TEBBET SÜRESİ). Nüzûl sırası dikte alındığında ilk defa bu âyetlerle bir müşrik ismen zikredilerek karısıyla birlikte tehdit edildiği görülür. Sürenin nâzil olması üzerine Ebû Leheb'in oğulları babalarının emriyle, evli bulundukları Hz. Peygamber'in iki kızını boşadılar.

Bedir Gazvesi'ne katılmayan Ebû Leheb yerine Âs b. Hişâm'ı gönderdi. Bedir'de müşriklerin bozguna uğradığını öğrendikten birkaç gün sonra Mekke'de öldü. Oğulları onun yakalandığı çiçek (adese) hastalığının kendilerine bulaşmasından korktukları için babalarını gömmemediler, ancak bir müddet sonra ücretle tuttukları Sudanlılar'a defnettirdiler.

Ebû Leheb'in kızı Dürre müslüman olarak Medine'ye hicret etmiş, oğulları Utbe ile Muattib Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyet'i kabul etmişlerdir.